Romania literara nr. 11 din 19 martie 1997

Pericle Martinescu

Tanarul Mircea Eliade

La cei 90 de ani, cit ar fi avut acum, daca ar fi atins aceasta virsta, Mircea Eliade ne apare sub o imagine oarecum transfigurata, ca intr-o aura de legenda. Prezent in fata noastra prin opera lui, el ni se infatiseaza departat in timp, caci indepartat a fost de noi si de tara sa o vreme indelungata. Asemenea unui Fat-Frumos din poveste, s-a zbatut din rasputeri si a invins toate obstacolele ca sa ajunga la curtile Imparatiei. Unde a si ajuns!... Dar, desi a ramas strans legat de o epoca stralucita a culturii romane - epoca dintre cele doua razboaie - Mircea Eliade se afla astazi printre noi ca o prezenta vie, ce stirneste in continuare gesturi de admiratie fanatica sau da loc la comentarii superflue si irelevante.

Era, dupa cum se spunea, seful ,generatiei tinere" de scriitori si ganditori din anii "30. Nimic nou si important nu se facea in cultura noastra de atunci, fara a nu se invoca persoana lui Mircea Eliade. Si ori de cite ori se pomeneste astazi de acei ani si acea generatie, numele lui rasuna cel dintii. El a devenit celebru, pe plan mondial, si mai tirziu, insa perioada cea mai frumoasa a existentei lui este aceea din tinerete. Cu modestie si luciditate ce l-au caracterizat totdeauna, el insusi recunostea acest fapt, nu cu nostalgie sau automagulire, ci cu un fel de regret ca s-a bucurat de cele mai inflacarate laude la o virsta cand era abia la inceputul carierei. Ce putea sa mai astepte dupa aceea?... Intr-o insemnare din Jurnalul sau, la data de 17 octombrie 1959, marturisea cu o desavirsita sinceritate: ,...ma intreb uneori daca nu trebuie sa-mi reprosez "sansa mea literara cand, foarte tanar, in tara mea de origine, am fost primit si acoperit de laude. Aceste succese prea grabnice au ucis in mine orice ambitii personale, orice dorinta de "glorie" Nu numai ca n-am dorit gloria, dar faptul ca am obtinut-o atit de repede m-a facut sa fiu mai tirziu modest, indiferent la succes..."

L-am cunoscut pe Mircea Eliade si m-am aflat in preajma lui in destule imprejurari din anii dinaintea plecarii sale din tara. Ar fi multe de povestit, atit in privinta relatiilor mele cu el, cit si a legaturilor lui cu lumea intelectuala din acele vremuri. Din pacate spatiul ingaduit nu ne permite sa ne lungim la vorba. Totusi, ca un episod de nuanta anecdotica, vreau sa evoc o intimplare mai putin retinuta de memoria celor ce-au

participat la ea si care e semnificativa pentru biografia lui Eliade si pentru starea de sentimentalitate a prietenilor sai de atunci.

Era in primavara lui 1933, in luna iunie. Mircea Eliade avea 26 de ani si isi dadea doctoratul in Filosofie la Universitatea din Bucuresti. Am fost unul din putinii avizati care au asistat la sutinerea tezei. Examenul a avut loc in sala unde profesorul Gusti, decanul Facultatii, tinea seminariile sale de Sociologie. O sala mica, din aripa dreapta a Facultatii de Litere si Filosofie, insa in ziua aceea staruia acolo o atmosfera de mare sarbatoare pentru prietenii si admiratorii apropiati ai lui Eliade. Teza de doctorat avea ca subiect filosofia ,Yoga", iar comisia de examinare se compunea din profesorii Dim. Gusti, C. Radulescu-Motru si P. P. Negulescu. Acestia erau imbracati in costum de strada - nu in toga protocolara a tinutelor academice - insa aratau gravi si solemni. Cei trei magistri stateau asezati la o masa, in dreptul ferestrei, asa fel incit candidatul sa fie cu fata spre directia din care venea lumina. In spatele lui se aflau vreo douazeci de invitati, ce urmareau cu mandrie si emotie acest eveniment major, ca si cum ar fi fost vorba de o victorie a ,generatiei" insesi prin faptul ca seful ei se pregatea sa primeasca un titlu academic. Evenimentul capata o importanta deosebita si prin subiectul dezbatut - ,Yoga" -, subiect nou si senzational, ce intra pentru prima data in atentia mentorilor de la Universitatea din Bucuresti si chiar a cercurilor filosofice dintr-o intinsa arie a continentului european. Este explicabil, deci, cu cita incantare si curiozitate urmareau prietenii lui Eliade desfasurarea ,doctoratului". Sedinta n-a durat mult, profesorii au purtat cite un scurt dialog cu candidatul, - Motru a apreciat forma stiintifica a lucrarii (ce le fusese prezentata mai inainte in volum dactilografiat), P. P. Negulescu a facut citeva consideratii despre noutatea subiectului, Gusti s-a declarat ,coplesit" de aparatul bibliografic, asupra caruia el isi indrepta totdeauna, de preferinta, atentia -, iar candidatul, intr- o atitudine demna si respectuoasa, dadea raspunsuri corecte si exacte, cu temperanta in glas si afirmatii in care nu-l mai recunosteam pe impetuosul si volubilul Eliade. Cand profesorii, in picioare, i-au intins mana, pe rand, adresandu-i meritatele cuvinte de lauda, am inteles ca examenul se incheiase si a urmat seria de felicitari din partea celor prezenti. Eliade era vadit emotionat, iar figura lui avea stralucirea barbatului de douazeci si sase de ani ce inregistra primul sau mare succes intr-o aula academica.

Spre seara, la iesire, in fata Facultatii de Litere si Filosofie, o parte dintre cei ce asistasera la examen s-au retras, pierzandu-se in multimea trecatorilor de pe strada. Ceilalti, mai atasati de eroul zilei, ne-am indreptat in grup spre statia de tramvai de la

coltul Universitatii. Acolo ne-am urcat intr-un vagon de clasa doua, veseli si expansivi in umbrele inserarii, si am coborit tocmai in gura Oborului, unde Tirgul Mosilor era la apogeu. Parca-l vad si acum pe Mircea Vulcanescu, in doctoralul sau costum de culoare inchisa, cu silueta lui rotofee, intrand pe poarta Mosilor, in fruntea grupului, cu o servieta sub brat si cu parul vilvoi pe crestetul unui cap ce parea mai mic in comparatie cu masivitatea lui trupeasca, sarind intr-un picior si chiuind usor cu glas subtire, antrenandu-i si pe ceilalti sa-l urmeze. N-as vrea sa ma insel, nici sa exagerez, dar cred ca din acel grup faceau parte: Petru Comarnescu, Paul Sterian, Ionel Jianu, Mihail Sebastian, Ion Cantacuzino, Petru Manoliu, Mac Constantinescu, Dan Botta, Haig Acterian, Noica si inca vreo citiva mai tineri, care le tineau trena, porniti cu totii sa sarbatoreasca ,doctoratul lui Eliade". Ideea fusese a lui Mircea Vulcanescu, si mie mi se parea cam excentrica aceasta sarbatorire, la Mosi, a unui doctor in Filosofie, dar abia peste ani si ani aveam sa inteleg ca ea se incadra intr-o ordine legitima si fireasca. Eliade si prietenii lui, toti oameni studiosi, care isi petreceau timpul mai mult prin biblioteci, intelectuali subtiri si rafinati, se numarau printre iubitorii unui Bucuresti fabulos si pitoresc, prin care le placea sa rataceasca deseori. Sarbatoritul din ziua aceea era unul dintre fiii veritabili ai orasului. El ii cutreierase toate cartierele si cotloanele, de unde avea sa-si culeaga materialele epice, transpuse in nuvelele si romanele cu substrat nostalgic, ca: ,Strada Mantuleasa", ,In curte la Dionis", ,La tiganci", ,Noaptea de Sanziene" si celelalte. Eliade cunostea bine pietrele si zidurile, curtile si casele unde lancezeau atitea destine ciudate, impletite din mistere si fatalitati stranii, amestecate cu zvonuri de chef cu lautari, din care isi va extrage subiectele creatiilor literare de mai tirziu. Astfel ca escapada de la Mosi din primavara lui 1933 isi avea tilcul ei tainic.

La citiva ani dupa aceea, in 1941, Eliade a plecat din tara, fiind incadrat in corplul diplomatic, ca atasat cultural pe langa Legatiile noastre de la Londra si apoi Lisabona. Numai ca aceasta functie a durat putin. Dupa 1944, scriitorul a ramas in strainatate, ingrosand numarul intelectualilor din exil. In ciuda unor greutati insurmontabile de la inceputul pribegiei sale, datorita muncii incordate, caci nu si-a parasit nici o clipa masa de scris sau de studiu, el a creat o opera literara si stiintifica ce i-a impus numele in sfere largi internationale. Eliade este singurul om de stiinta dublat de un scriitor profesionist, activ in ambele directii, care nu si-a permis sa rezolve dilema printr-o optiune unilaterala: savant sau literat, asa cum s-a intimplat in cazul altor personalitati marcante din lumea creatorilor de valori culturale. El le-a slujit pe amandoua cu aceeasi devotiune si rivna. A fost nominalizat de citeva ori pentru premiul Nobel, dar numai

faptul ca apartinea unei limbi si unei culturi de circulatie restransa l-a impiedicat sa obtina inalta distinctie.

TotuSi, pentru noi romanii, numele si opera lui Mircea Eliade inseamna o cucerire mai mare decit orice distinctie, iar amintirea lor il situeaza pe autor - cum am spus la inceput- in randul figurilor pe cale sa intre intr-o apoteoza semi-legendara.